№ 101 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 14 1903 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 14 № 101

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կաթոլիկ համայնքի գործերը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայոց դրամատիկական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը. Ինչպէս են ընտրում Երևանում. Նամակ Բագուից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հռոմի պապը և Վիլհելմ կայսրը. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. — Իւստուս ֆօն Լիբիխ։

ԿԱԹՕԼԻԿ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Մեր լրագրի մէջ հաղորդած լուրերից յայտնի է ընթերցողներին, որ Տիրասպոլի կաթոլիկ արքեպիսկոպոս Րօօպ ներկայումս ճանապարհորդում է Անդրկովկասի կաթոլիկական համայնքի շրջանում։ Նա, ծանօթանալով կաթոլիկ համայնքին վերաբերեալ Թիֆլիսի գործերի հետ, ուղևորվեց Բաթում, այնտեղից վերադարձաւ Թիֆլիս և շարունակեց Թիֆլիսի գործերի քննութիւնը, այժմ նա ուղևորվում է Ալէքսանդրապոլի կողմերը, որտեղից կանցնի Ախալցխա, Արդուին և դարձեալ կը վերադառնայ Թիֆլիս։

Պէտք է նկատել, որ Անդրկովկասի կաթոլիկների վերաբերեալ կան մի քանի կարևոր և հերթական խնդիրներ, որոնք վաղուց սպասում են իրանց նպատակայարմար լուծման և որոնց վերաբերութեամբ գոյութիւն ունեն մի քանի ծրագիրներ և ենթադրութիւններ կաթոլիկ պաշտօնական շրջաններում։ Այդ խնդիրների շարքումն են Անդրկովկասեան կաթոլիկական թեմի կազմակերպութիւնը, հոգևոր սեմինարիա բանալը, ժամերգութեան մէջ այս և այն լեզուի գործածութիւնը, եկեղեցական շինութիւնների սեփականութեան որոշումը, կաթոլիկ համայնքի զանազան ճիւղերի դէպի միմեանց ունենալիք յարաբերութիւնները և մի քանի երկրորդական հարցեր։

Հայ կաթոլիկ համայնքը, որ դարերից ի վեր պահպանել է եկեղեցու մէջ հայերէն ժամերգութիւնը և ունեցել է հովիւներ իր շրջանից, ցանկանում է, որ դարերով սրբագործված իր եկեղեցական կարգերը ստանան կանոնաւոր կազմակերպութիւն և կախված չը լինեն պատահականութեան հովերից և տրամադրութիւնների փոփոխութիւնից։ Իսկ այդ կարող է տեղի ունենալ այն ժամանակ, երբ կաթոլիկ հայ հոգևորականութեան դիրքը և յարաբերութիւնները որոշակի գծագրված կը լինեն։ Հռօմը ներկայումս տրամադրված է յարգել իւրաքանչիւր համայնքի ցեղական և տեղական առանձնայատկութիւնները, ուստի կարելի է յուսալ, որ տարիներ շարունակ ձգձգվող հարցերը, որոնք վերաբերում են լեզուի և տեղական եկեղեցիների իրաւասութեանը, կը ստանան դրական բաւարար լուծում։

Ոչ մի բան այնքան քայքայիչ և վնասակար չէ, որքան անորոշութիւնը, իրաւունքների և յարաբերութիւնների խախուտ դրութիւնը։ Անորոշութիւնը սերմանում է թիւրիմացութիւններ, թշնամութիւններ և առիթ է լինում այնպիսի անախորժութիւնների, որոնք վնասակար են բոլորի համար և խոչընդոտ են հանդիսանում իւրաքանչիւրի նպատակների համար։

Պէտք է աշխատել շուտով վերջ դնելու այդ անորոշութիւններին և լուծելու հերթական խնդիրները, ուշադրութեան առնելով, թէ անցեալ հանգամանքները և թէ ժամանակակից պահանջները։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Կիրակի, մայիսի 11-ին, Արտիստիկական ընկերութեան դահլիճում կայացաւ դրամատիկական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը՝ 55 անդամների ներկայութեամբ։ Նախագահ ընտրվեց պ. Շիրվանզադէ։ Նախ կարդացվեց նախորդ ընդհանուր ժողովի արձանագրութիւնը, ապա ժողովը պ. Նախագահի առաջարկութեամբ յարգեց, ոտքի կանգնելով, տիկին Մակարեանի և ընկերութեան անդամ վաղամեռիկ Վ. Նալբանդեանի և մի քանի ուրիշ անդամների յիշատակը։

Կարդացվեց ընկերութեան դրամական համառօտ հաշիւը, որից երևաց որ ընկերութիւնը 34 ներկայացումներից մուտք ունեցել է ընդամենը 15100 ր. միջին թւով 440-ական րուբլի, իսկ ծախս թատրոնի վրա 20971 ր. միջին թւով 617 ր., ուրեմն ներկայացումներից վնաս եղել է 5970 րուբլի, որպիսի գումարը ծածկվել է մասամբ անդամակցական վճարներից, պ. Գ. Սունդուկեանից ստացված 1340 ր. նուէրով, իսկ մօտ 2500 ր. վերցրված է փոխարինաբար անձեռնմխելի գումարից, որ կազմվել է տ. Մակարեանի 3000 ր. նուէրից և պ. պ. Ի. Փիթոյեանի և Ա. Մանթաշեանի յանձնած նախկին ակումբի գումարից մօտ 3400 ր.։ Ժողովականներից շատերը գտնում էին, որ անկանոն է ծախսել անձեռնամխելի գումարները, ուստի որոշվեց որ նմանօրինակ դէպքերում վարչութիւնը նախ պէտք է ստանայ ընդհանուր ժողովի հաւանութիւնը։

Դէֆիցիտը ծածկելու մասին վարչութիւնը յայտնեց, որ կարող էր մասնաւոր նուէրներով ծածկել, բայց որովհետև որոշել են թատրոնական ֆոնդ հիմնել և որի համար արդէն նախնական քայլեր արված են,—ուստի լաւ են համարել դիմել նուէրներ հաւաքելու ուղղակի ֆոնդի համար և մեծ յոյս ունեն հաւաքելու մինչև 100,000 րուբլի։ Ընդհանուր ժողովը խնդրեց և յանձնարարեց վարչութեան իրագործել այդ ծրագիրը։ Ժողովականներից մի քանիսը առաջարկեցին առանձին ուշք դարձնել անդամներ աւելացնելու վրա և իբրև միջոց առաջարկվեց սահմանել թատրոնի տոմսակներից զիջումն անդամների համար և մի և նոյն ժամանակ չը սպասել, որ ինքնաբերաբար գրվեն անդամ՝ այլ ուղղակի դիմումներ անել. բացի այս առաջարկվեց աբօնիմենտները աւելացնել և ցրել մեծատունների մէջ։

Վարչութիւնը յայտնեց, որ արդէն եկող 1903/4 թ. սեզօնի համար վարձված է պ. Կրասովից Արտիստիքական ընկերութեան թատրոնը 285-ական րուբլով, իսկ դերասաններից շատերը արդէն պայմանաւորվել են. անցեալ տարվայ խմբի վրա աւելանում են տ. Սիրանոյշ, օր. Խիթարեան, տ. Աւետեան, պ. պ. Աւետեան, Ալիխանեան, իսկ պակասում է պ. Մամիկոնեան. վերջինիս մասին նկատվեց, որ պարոնը անցեալ սեզօնին նկատելի առաջադիմութիւն է արել և անյարմար է այդ շրջանում կանգնեցնել գործելուց։

Երկար վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ այն հարցը, թէ երբ հաշւել հաշուէտուութեան տարի—յունվարից—յունվար, թէ սեզօնից—սեզօն։ Որոշվեց հաշվել սեզօնից սեզօն, այսինքն սեպտեմբերից սեպտեմբեր, իսկ որովհետև թատրոնը և դերասաններին հարկաւոր է վարձել սեզօնի վերջը, այսինքն մարտին, ուստի որոշվեց որ նախորդ տարիների համար նախահաշիւը կազմվի և ընդհանուր ժողովին առաջարկվի սեզօնը վերջանալուց 10 օր առաջ, ներկայացնելով միաժամանակ համառօտ հաշիւ նախորդ տարվայ գործունէութեան մասին։

Րէպէրտուարական մասնաժողովի գոյութիւնը ժողովը գտաւ աւելորդ և յանձնեց վարչութեան կազմել րէպէրտուար, իսկ եթէ հարկաւոր լինի պիէսների լեզուն կոկել՝ հրաւիրել վճարով կարող անձանց այդ գործը կատարելու։

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԻՒՍՏՈՒՍ ՖՕՆ ԼԻԲԻԽ

(Ծննդեան հարիւրամեակի առիթով)

Քիչ քանքարներ և հանճարներ չէ տուել Գերմանիան, նա տուել և տալիս է այդ օրինակի մարդիկ, բայց չը նայած այդ հանգամանքին, գերմանացի պարտաճանաչ ժողովուրդը ոչ մի առիթ բաց չէ թողնում նրանց յիշատակը յարգելու։

Հարիւր տարի է անցել այդ մեծ գիտնականի ծննդից և ահա գերմանական ու արտասահմանեան լրագիրները այդ մարդու գործերն են փառաբանում, նրա արած ծառայութիւնները դրուատում։ Եւ իրաւ, մենք մեր այսօրվայ քիմիան եթէ ոչ ամբողջովին, գոնէ մեծ մասամբ Լիբիգին ենք պարտական։

Լիբիգը ծնուել է 1803 թ. մայիսի 12-ին Դարմշտադում. Նրա հայրը ներկավաճառ էր և նիւթական աննախանձելի դրութիւնը ստիպում էր փոքրիկ Իւստուսին յաճախ նստել հօր խանութում և ներկեր վաճառել. Նա տեսնում էր, թէ հայրը ինչպէս ներկեր է պատրաստում. Նա տեսնում էր, թէ ինչպէս մի քանի ներկերի միախառնումից մի այլ գոյն էր ստանում. այդ բանը նրան հանգիստ չէր տալիս և ամբողջ օրեր նա մտածում էր այդ երևոյթի պատճառների մասին. Նա սկսեց հետաքրքրվել գիտութեան այդ ճիւղով. և ժամանակի աղքատիկ գրականութիւնը տակն ու վրա անելուց և ոչինչ չը գտնելուց յետոյ նա ստիպված եղաւ ինքն իրան զանազան փորձեր անել և երևոյթի իսկական պատճառները որոնել։

Մի օր ֆնալ-արծաթ հետը վերցնելով, դասարանում անզգոյշ պայթիւն է առաջ բերում, որի պատճառով էլ նրան արձակում են գիմնազիայից։ Ապա հայրը տալիս է նրան մի դեղավաճառանոց՝ դեղեր պատրաստելը սովորելու համար, սակայն այդտեղ նա չէ վիճակվում նրան երկար մնալ, որովհետև վերոյիշեալ փորձը կրկնելով՝ դեղավաճառին սարսափահար է անում և նրանից ապտակներ ստանալով, դուրս է փախչում։

Հանգամանքների բերմամբ շուտով նա կարողանում է ծանօթանալ պետական դիրք ունեցող մի քանի մարդկանց հետ, որոնք փոքրիկ պատանու ընդունակութիւնները տեսնելով, խոստանում են թօշակ նշանակել տալ կառավարութիւնից ուսումը շարունակելու համար։ Սկզբում հայրը չէ համաձայնվում, բայց վերջը որդու թախանձանքներին զիջում է։ Գերմանիայի մի քանի համալսարանները յաճախելով, Լիբիգը ոչինչ գոհացուցիչ բան չէ գտնում և աչքը տնկում է արտասահմանի վրա։

Այդ ժամանակներում էր, որ Ստոկհօլմի, առաջին անգամ անօրգանական տարրերից օրգանական հեղանիւթ պատրաստող, Վիօլէրն մեծ հռչակ էր վայելում։ Պակաս հռչակ չէր վայելում և Պարիզի նշանաւոր քիմիկոս Գիւ-Լիւսակը։ Լիբիգին այդ երկու անձնաւորութիւնները սաստիկ հետաքրքրում էին, բայց ի նկատի ունենալով, որ նոյն Պարիզում է գտնվում և նշանաւոր ֆիզիկոս Բերնարդ, Լիբիգ ընտրեց Պարիզ։ Հէնց առաջին տարիներից սկսած նա պրօֆէսօրների առանձին ուշադրութիւնը գրաւեց, և չարաքասարիկ ֆնալ գազի մասին դասախօսութիւն գրելով, այնօրինակ մի մեծ անուն հանեց, որ Ալէքսանդր ֆօն Հումբոլտի նման մարդիկ անգամ սերտ յարաբերութիւն սկսեցին խզճուկ ներկավաճառի որդու հետ։ Հումբոլտի յանձնարարութեամբ նա շուտով վերադարձաւ հայրենիք, փառաւոր գիմնազիական քննութիւն տալով, հաստատվեց Գիսէնի համալսարանում, ուր և հիմնեց արդի մտքով առաջին անգամ Գերմանիայում մի օրինակելի լաբօրատորիա։ Նա շուտով իր շուրջը հաւաքեց ուսանողների մի ստուար խումբ, որոնցից շատերը ապագայում անուանի գիտնականներ հանդիսացան։ 21 տարեկան հասակում նա արդէն պրօֆէսօր էր Գիսէնի համալսարանում։ Ապա կարճ ժամանակից յետոյ տեղափոխվեց Միւնխէնի համալսարանը, ուր և մնաց մինչև իր կեանքի վերջը։ Հէնց այդ ժամանակներից էլ սկսվում է Լիբիգի բեղմնաւոր գործունէութիւնը։ Շատ երկար կը լինի այստեղ մի առ մի յիշել Լիբիգի արած այն բազմազան ծառայութիւնները, որոնք քիմիան կատարելագործութեան հասցրին։ Այստեղ յիշենք, թէ ինչ արաւ նա գիւղատնտեսութեան նկատմամբ։

Մինչև Լիբիգ գիւղատնտեսութիւնը ընկած էր մի այն օրինակ անմխիթար դրութեան մէջ, որ շատ շատերը համոզված էին, թէ ահա շուտով վրա կը հասնի Մալթուսի արած գուշակութիւնների կատարումը։ Եւ ահա Լիբիգի հանճարեղ աշխատութիւնը «Die organische chemie in ihrer anwendung auf Agrikultur und Physioogie» լոյս տեսաւ 1840 թուականին, որը և մարդկանց ուղեղներից դուրս շպրտեց վերոյիշեալ պեսսիմիստական գաղափարը։ Ճիշդ է, մինչև Լիբիգի վերոյիշեալ աշխատութիւնը գիւղատնտեսները պարարտացնում էին հողը, սակայն առանց հասկանալու, թէ դրանով ինչ են առաջացնում հողի մէջ, առանց մի գիտնական հասկացողութեան։

Լիբիգը իր մասնագիտութիւնից դուրս, վերցրեց և քիմիական անալիզի ենթարկեց զանազան բոյսերի մոխիրներ և վերջը հասաւ այն եզրակացութեան, որ բոլոր բոյսերի համար կան ընդհանուր և անհրաժեշտ կերակրային նիւթեր, որոնցից մէկն ու մէկի պակասելով բոյսը այլ ևս անկարող է աճել։ Ինչ վերաբերում է ածխածնին և բորակածնին, ասում է Լիբիգ, դրանք բաւական մեծ քանակութեամբ գտնվում են օդում և բոյսը իր տերևներով ըստ ցանկութեան և պահանջի կարող է վերցնել օդից, հետևաբար, եզրակացնում է Լիբիգ, բոյսը պակասութիւն է զգում միայն մոխրային մասերի և եթէ տանք նրան այդ մասերը, այն ժամանակ միշտ առատ պտղաբերութիւն կը լինի։

Բաւական յանդուգն էր Լիբիգի այս կարծիքը. ժամանակակից գիւղատնտեսները դիւական քրքիջ էին արձակում այս թէօրիայի դէմ. բայց երկու նշանաւոր անգլիացիներ—Լեվս և Գիլբերտ, առաջինը գիւղատնտես և երկրորդը քիմիկոս, աշխատեցին Լիբիգի թէօրիան գործնականապէս ցոյց տալ։ Նրանք պարզեցին, որ բաւական չէ միայն հանքային մասերի հողի մէջ մտցնելը, այլ հարկաւոր է, որ դրանք լուծելի դրութեան մէջ լինեն. բոյսը բորակածին ոչ թէ օդից է վերցնում, այլ հողից, որի համար և կարիք կայ առանձին պարարտացման։ Լիբիգը շատ էր զանգատվում, որ այդ ամենաթեթև բանը անզգուշութեան պատճառով ինքը չը կարողացաւ ժամանակին նկատել։ Սակայն չը նայելով այս բոլոր հանգամանքներին, այսօրվայ մեր պարարտացմամբ մենք միայն և միայն Լիբիգին ենք պարտական, որի արծարծած հարցերից շատերը դեռ ևս կասկածի կուռ առիթ են տալիս գիւղատնտեսական գրականութեան մէջ։ Եւ բոլորովին իրաւացի կերպով նա վաստակում է «գիւղատնտեսութեան ամենախոշոր հիմնադիր» անունը։

Լիբիգ մեռաւ 1873 թւին։ Ի յիշատակ նրա Գերմանիայում կառուցվեցին երեք յուշարձաններ և դեռ հարց կայ մի քանիսն էլ կառուցանելու։

Նախանձելի է այն ազգը, որի պարտաճանաչութիւնն այս աստիճանի վրա է կանգնած։

Ուսանող—երկրագործ

Ընտրվեցին նոր գրված անդամները և յանձնարարվեց վարչութեան ուղարկել պատգամաւորութիւն հանգուցեալ տիկին Մակարեանի ժառանգներին ընդհանուր ժողովի կողմից շնորհակալութիւն յայտնելու 3000 ր. նուէրի համար։

Անյուշ

ԻՆՉՊԷՍ ԵՆ ԸՆՏՐՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Ահա երկու ամսից վեր է, որ ընտրողական պայքարը Երեւանում հասել է ջերմութեան այն աստիճանին, որի համար ասում են bellum omnis contra omnes... Ընտրողական սկզբունքը լաւ, շատ լաւ մի սկզբունք է, բայց այնպէս, որպէս ընտրում են Երեւանում—այդպէս ընտրել կարելի է միմիայն Երեւանում...

Երկու տարուց ի վեր Երեւանում գոյութիւն ունի, եթէ Թոյլ կը տաք ինձ ասել, «փոխադարձ վարկի ընկերութիւն», որի տուած ամենամեծ օգուտը կայանում է նրանում, որ իրանով միշտ է տալիս իր գոյութիւնը պահպանելու. Երեւանի միակ շաբաթաթերթին՝ «Эриванскія Объявленія»-ին, ուր կանոնաւոր կերպով՝ ամեն շաբաթ, տպվում են այդ ընկերութեան կամ «հաշուէկշիռները?!» կամ... այս կամ այն ընտրութեան ու ընթացիկ գործերի համար գումարվելիք ժողովների հրաւէրները...

Եւ ահա այդ մանուկ ընկերութեան շուրջը, երկու ամսից ի վեր կատարվում են առողջ «խորժակների» այնպիսի մի գլուխ չչմեցնող սալտէմորտալէներ, որ մարդ վախենում է այդ Թոյլ նորածինի կեանքի ապահովութեան մասին լաւատես հայացքներ ունենալուց...

Կուզէք իմանալ «wo ist der Hund begraben»? Ահա.

Վարչութեան մէջ բացվել է վճարովի մի անդամի պաշտօն՝ ընդամենը 800 ր. ռոճիկով. և ահա այդ ութ հարիւր րուբլու շուրջը, որպէս ագռաւները՝ դիակի, ժողովվել է «ողջ Երեւանը» իր խնամիներով, քաւորներով, մուշտարիներով, «Թլիոմիներով» և նոյն իսկ սպասաւորներով...

Եւ այդ գեր-պաշտօնի համար քուէարկվել են, քուէարկվում են և պիտի քուէարկվեն՝ մի Բագուի ex-կառավարիչ—գինեգործ, մասնաւոր դպրոցի մի տէր տնօրէն և ագէնտ, մի նախկին ոստիկանական պաշտօնեայ, մի հայնքային ջրերի գործարանատէր, մի գինեգործ—այգետէր, մի դատաստանական պրիստաւ և... այլն և... այլն... Ի՞նչն է այդ բազմատիտղոս պարոններին գրաւում. 800 րուբլին. դիրեկտորի պատուաւոր տիտղոսը, թէ... մի այլ բան.—չը գիտենք... ումը կը միայ վերջնական յաղթանակը այս համաերևանեան պայքարի մէջ—այդ ևս յայտնի չէ. բայց որ այդ ընտրութիւնների ժամանակ Երեւանի գրեթէ ողջ հայ ազգաբնակութիւնը կանգնած է իրար դիմաց, որպէս բազմիցս սեւացած ութ բանակեայ մի զօրեղ ապառազինութիւն—դա կասկածից դուրս մի փաստ է...

Բարի ախորժակ ենք մաղթում բոլորին—միակ բարեմաղթութիւնը, որին կարող չեն քուէարկողները...

Համաերևանեան պայքարի բոլորին տիրող այս տրամադրութիւնը «փոխադարձ Թշնամութեան... ներողութիւն՝ վարկի ընկերութիւն»-ից բաւական նկատելի կերպով անցել է քաղաքային ընտրութիւնների և ընտրողների մէջ։ Եւ երևանցիները, վճռած լինելով ոչ մի կերպ յետ չը միալ լուսաւորված քաղաքներից, ձայնաւորներ խորտակելու խնդրում կայացնում են իրար ետևից, եթէ միայն համարձակութիւն չէ այսպէս ասել, մասնաւոր խորհրդածութիւններ և... հարիւր հոգուց բաղկացած ընտրողները, ի մի գումարվելով և մասնաւորապէս խորհրդածելով, կազմում են ոչ աւելի և ոչ պակաս 110 արժանաւորագոյն ընտրելիների մի ցանկ։

Եւ ահա այս բոլորից յետոյ ես ակամայ ընկայ մի շատ մասնաւոր խորհրդածութեան մէջ. ես յիշեցի Սոդոմ-Գոմորի բիբլիական կործանումը նախապատրաստող մի խորհրդաւոր րեպլիկայ, որ տեղի էր ունեցել Իսրայէլի Եհովայի և Աբրահամ նահապետի մէջ.

Աբրահամ (դառնալով Եհովային).—Տէր, եթէ քաղաքիս մէջ յիսուն արդար լինի, մի՞թէ չես ների միւսներին։

Եհովա.—Եթէ քաղաքիս մէջ յիսուն արդար գտնեմ, միւսներին էլ նրանց համար կը ներեմ։

Աբրահամ.—Թերևս քառասուն արդար լինի, Տէր։

Եհովա.—Քառասունի համար էլ չեմ կործանի։

Աբրահամ,—Իսկ եթէ երեսուն հոգի միայն գտնվեն։

Եհովա.—Դարձեալ կը ներեմ։

Աբրահամ.—Եթէ քսան հոգի լինեն արդարները, այն ժամանակ էլ կը կործանես.

Եհովա.—Նոյն իսկ եթէ տասը հոգի գտնվեն դարձեալ փրկված է քաղաքը։

Աբրահամը, սաված է սուրբ գրքում, գլուխը քարշ արեց և խորը մտածմունքների մէջ ընկաւ...

Նոյն դրութեան մէջն եմ ես, երբ աչքիս առաջից անցնում են Երեւանի 110 ընտրեալների անուն, ազգանունները, դրանց դերերի տիպերը, արարքները և դրանցից սպասելիքները...

Բայց... Եթէ ուրիշ կերպ լինէր՝ կը զարմանայինք...

Մախլաս...

Սալ-Ման

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ժողովրդական նոր հրատարակութիւններ

Եւրոպայի հայ ուսանողական միութիւնը մի գեղեցիկ գործ է սկսել, «Նուէր հայ ժողովրդին» ընդհանուր խորագրի տակ լոյս ընծայելով ընթերցանութեան օգտակար նիւթեր։ Մինչև այժմ լոյս են տեսել հետևեալ գրքոյկները։

1) «Ազատութեան Երգեր» Գամառ-Քաթիպայի, հեղինակի պատկերով։

Պարունակում են Գամառ-Քաթիպայի մի քանի հատընտիր բանաստեղծութիւնները, որոնց մէջ այնքան չնորհալի կերպով երգված են հայ ժողովրդի տառապանքն ու ազատութեան տենչը։ Գինը 20 սանտիմ է։

2) Միքայէլ Նալբանդեան. «Հայրենասէրի Տաղեր» 24 եր. հեղինակի պատկերով. գինը 20 սանտիմ.

Միքայէլ Նալբանդեանի անուան հետ կապված են շատ քաղցր յիշատակներ։ Նա «Հիւսիսափայլի» տաղանդաւոր աշխատակից էր, որ գրում էր թէ հրապարակախօսական յօդուածներ և թէ բանաստեղծութիւններ։ Կարճատև էր նրա կեանքը (1830—1866 թ.), բայց միայուն հետքեր է թողել նա։ Սակաւաթիւ են նրա բանաստեղծութիւնները, բայց շատ քաղցր ամեն մի հայի համար։

Ներկայ գրքոյկն իր մէջ պարունակում է մի փոքրիկ փնջիկ հատընտիր տաղերից կազմած—«Մանկութեան օրեր», «Մեր հայրենիք», «Երազ», «Առօրեայ աշխարհ», «Հայ մարդու հայրենիքը», «Ազատն Աստուած» և այլն։

Գրքոյկի սկզբում դրված է նաև հեղինակի պատկերը և համառօտ կենսագրութիւնը։

3) Գլակ Տարօնցի. „Ապստամբ Սասունը“ 24 եր. գինը 20 սանտիմ։

Գրքոյկի հեղինակը, իբրև ականատես, մանրամասն կերպով նկարագրում է 1894 թւականի ամառը Սասունում պատահած արիւնահեղ անցքերն ու նրանց չարժ...իթ պատճառները։

Նկարագրութիւնը սահուն ու կոկ լեզու ունի և կարդացվում է հետաքրքրութեամբ։

4) „Հայուհիներին“ 32 եր. գինը 20 սանտիմ։

Սա մի փոքրիկ ժողովածու է, որ իր մէջ պարունակում է երեք թարգմանական հատուածներ, այն է՝ Ջախեր Մազոխի «Հենրիկա» և «Ճակատամարտը» խորագրով պատմուածքները և Տուրգենևի մի արձակ բանաստեղծութիւնը՝ «Շէմքին» վերնագրով։

«Հենրիկայի» նիւթը վերցրած է 1845 թ. լեհական ապստամբութիւնից, իսկ «Ճակատամարտը» մի կենդանի պատկեր է, որ ներկայացնում է սև լեռնցիների յաղթական ճակատամարտը թիւրքերի հետ և մասնաւորապէս մի հերոսուհի կնոջ—Միլիցայի քաջագործութիւնն այդ ճակատամարտում։

«Շէմքին» բանաստեղծութեան մէջն էլ կնոջ անձնազոհութիւնն է պատկերացրած։

Այդպիսով բոլոր երեք հատուածներում կանայք են գլխաւոր դեր խաղացողը։ Հէնց դրանից էլ առաջ է եկել գրքոյկի ընդհանուր վերնագիրը՝ «Հայուհիներին», ուրիշ խօսքով ասած՝ գրքոյկի բովանդակութիւնը մի կոչ է հայուհիներին ուղղված։

Արժէ կարդալ այդ կոչը։

Ե. Թ.

Նոր ստացված գրքեր.—1) Թժ. Ա. Բուդաղեան—„Քուն և Երազ“, Պետերբուրգ, 1903, 110 եր. գինը 25 կոպէկ։ 2) Դոկտ. Ն. Տաղաւարեան—„Ցեխերք և իր կազմութիւնը“, Կ. Պոլիս, 1903, եր. 114, գինը 10 ղրուշ. 3) Լ.—Ման—„Օտարութեան մէջ“, Թիֆլիս, 1903, եր. 32, գինը 15 կոպէկ. 4) Բագրատ Այվազեան—„Սև յաղթանակ“, վէպիկ, Թիֆլիս, 1903, եր. 72, գինը 25 կոպէկ, 5) Յարութիւն Թումանեան—„Հազարան-Բլբուլ“, ֆէէրիա, Թիֆլիս, 1903, եր. 71, գինը 30 կոպ., 6) Յարութիւն Եսայեան—„Կեանքի րոմանից“, վէպիկ, Թիֆլիս, 1903, եր. 147, գինը 25 կոպ., 7) Մ. Պէշիկթաշլեան—„Տաղեր“, Թիֆլիս, 1903, եր. 175, գինը 40 կոպ., 8) Եր. Շահ-Ազիզ—„Նոր-Նախիջևանը և Նոր-Նախիջևանցիք“, Թիֆլիս, 1903, եր. 194, գինը ? 9) „Հարց-Պատասխաններ“, հրատարակութիւն գրական մասնաճիւղին, Գահիրէ, 1903, 96 եր., գինը 10 դահեկան, 10) Դոկտ. Ս. Թառայեանց—„Բանաստեղծ-Իդէալիստ Շիլլեր“. պատկերազարդ, I հատոր, Պետերբուրգ, 1903, գինը 1 ր. 50 կ., 11) Տիգրան Ամիրջանեան—„Ուսեալ Պանդուխտ“, Թիֆլիս, 1903, գինը 15 կ., 12) Աւման—„Արին“, քրդական բարքերից, Պետերբուրգ, 1902, եր. 24, գինը 10 կ., 13) Ջերոմ Ջերոմ—„Նոր Տնօրք“, Թարգ. Գ. Մ.—Շահնազարեանցի, Շուշի, 1902, եր. 30, գինը 5 կ., 14) Ե. Թ.—„Մեծն Ներսէս“, Պետերբուրգ, 1903, եր. 37, գինը 10 կ., 15) Յովհ. սարգ քահ. Մարտիրոսեան—„Հայոց Եկեղեցու Համառօտ Պատմութեան Դասագիրք“, Թիֆլիս, 1903, եր. 128, գինը 35 կ., 16) Էդմոն Թեոի—„Վարժապետը“, Թարգ. Լ. Մելիք-Ադամեան, Թիֆլիս, 1903 եր. 20, գինը 5 կ., 17) Ա. Ահարոնեան—„Մայրերը“, Թիֆլիս, 1903, եր. 47, գինը 15 կ., 18) Սանտերի Ինգման—„Անպոչ Հորթը“, Թարգմ. Ե. Ստեփանեանի, Բագու, 1903, եր. 13, գինը 2 կ., 19) Կովկասեան Կայսերական Բժշկական ընկերութեան հրատարակութիւններ.—Ի՞նչպէս պաշտպանվել ծաղիկ հիւանդութիւնից.—Քութէշ.—Սիֆիլիս.—Ի՞նչպէս կերակրել ծծկեր մանկան։ Թիֆլիս, 1903, եր. 36, բաժանվում է ձրի Բ.), Բժշկապետ Ա. Բարայեան—„Համառօտ խրատներ՝ թէ ինչպէս պէտք է պաշտպանվել Թոքախտից“, մեծ թերթի վրա, Էջմիածին, 1903, ձրի, 20) Կ. Տէր-Դաւթեան—ա) „Բանաստեղծութիւններ“, եր. 48, գինը 25 կ., բ) „Ոսկի Ձկնիկ“,—Թարգմ. Պուշկինից, եր. 16, գինը 10 կ., գ.) „Տոցի Երգարան“, եր. 144, գինը 40 կ., 21) Ա.—Դօ—„Մակեդոնիա“, Պետերբուրգ, 1903, եր. 22, գինը 7 կ., 22) „Պատ. Թումանեանի սստերը և շահատակութիւնները“, եր. 16, 23) „Тридцатилѣтіе Спеціальныхъ Классовъ Лазаревскаго Института Восточныхъ Языковъ.“ Москва, 1903, стр. 147, ц. 1 р. 50 к., 24) Аслановъ—„Краткое содержаніе драмы Скрытыя Искры„, С. Таранянца, Спб., 1903, стр. 31, ц. 20 к., 24) Я. С. Гогебашвили—„Какъ улучшить кавказскую народную школу“. Тифлисъ, 1903‘ стр. 60, ц. 30 к., 25) Д. Попандопуло—„Пособіе для торговцевъ, ихъ права и обязанности“. Александрополь, 1903, стр. 80, ц. 20 к., 24) Chantv Liturgiques arméniens exécutés á la soirée du 15 Février 1903, par. M. Agopian et las chauteurs de sadut-Gervaiv. Paris, 1903.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Մայիսի 8-ին

Երէկ Բագուի հասարակական ժողովարանի դահլիճում դերասան Յովհաննիսեանը օր.օր. Խիթարեանի, Քնարիկի, պ. Ստեփանեանի և սիրողների մասնակցութեամբ խաղաց «Նկարիչ Թաչճեան» 4 գործողութեամբ նոր պիէսը՝ հեղինակութիւն Լեոն Մանուէլեանի։

Պիէսի բովանդակութիւնը հետևեալն է. Միքայէլ Թաչճեան (պ. Յովհաննիսեան) տաղանդաւոր նկարիչ է։ Նա մի ամբողջ ընտանիքի գլուխ է անցած. Կին, մայր, քոյրեր, եղբայր, բոլորն էլ նրա աշխատանքին են նայում։ Նրա վրձինի արդիւնքը չէ գնահատվում հրջապատից, ցուցահանդէսի ականաւոր նկարներն անգամ չեն վաճառվում, այն ինչ ընտանիքի հոգսը քանի գնում, այնքան աւելանում, այնքան ծանրանում էր նրա վրա։ Թաչճեանի հօրեղբայր Աբգարը (պ. Ջիժօվ) խնդրում է Միքայէլին թողնել իր արուեստը և իր մօտ արդիւնաւոր ծառայու...եան մտնել։ Միքայէլը մի շարք տատանումներից յետոյ զիջում է իր կնոջ՝ Ֆլօրայի (օր. Խիթարեան) աղերսանքներին և համաձայնում է ծառայութեան մտնել, յոյս ունենալով, որ այդ միայն ժամանակաւոր կը լինի, որովհետև իր փոքր եղբայրը՝ Վահանը (պ. Ստեփանեան) բարձրագոյն դպրոց աւարտելուց յետոյ կարող էր իր ընտանիքի նեցուկը հանդիսանալ, իսկ ինքը էլի իր գործը կը շարունակէր։ Սակայն նրա այդ յոյսը չէ արդարանում։ Վահանը ոչ միայն չէ օգնում իր ընտանիքին, այլ նրան ճանաչել անգամ չէ ուզում։ Նա ամբողջովին նուիրվելով մամոնային, մոռացութեան է տալիս ամեն ինչ։ Այդ է պատճառը, որ երբ Վահանը մի անգամ ներս է մտնում եղբօր սենեակը և ուզում է նրան բարեւել,—Միքայէլը չէ ընդունում նրա բարևը և խռոված հեռանում է։ Այդ օրից ահա բոլորովին միաս բարև է ասում իր ընտանիքին և բոլորովին առանձնանում։

Այդ բոլոր անբարեպատեհ հանգամանքները համարեա թէ ոտի վրա չորացնում են Միքայէլին։ Միքայէլին ծանօթ բժիշկը (Սարգսեան) միջամտում է երկու եղբայրներին հաշտեցնելու կամ աւելի ճիշտն է ասած—Վահանին համոզելու իր ընտանիքին ձեռք մեկնելու։ Միջամտութեան է դիմում և Թաչճեանների պառաւ մայրը՝ (տ. Ս. Տէր-Ղուկասեան), որ մի օր ներկայանում է Վահանին և խնդրում է գնալ Միքայէլի մօտ, ներողութիւն խնդրել նրանից և հաշտվել հետը։ Վահանը այդ բոլորի փոխարէն կամենում է մի քանի հարիւր րուբլով վերջացնել գործը, սակայն մայրը հպարտութեամբ մերժում է այդ ողորմութիւնը և ուզում է հեռանալ։ «Երկու որդի ունենալ, երկուսն էլ կրթված, ուսումնաւոր և այս օրին հասնել»—ասում է նա։ Վահանը այլ ևս չէ կարողանում դիմանալ, փղձկում է նրա սիրտը և խոստանում է գնալ և հաշտվել իր եղբօր հետ։

Իսկ Միքայէլը։ Նա յոյս ունէր և այդ յոյսն իր եղբայրն էր, բայց նա էլ չարդարացրեց այդ յոյսը։ Քիչ մեծ հարուած չէ հասցնում նաև Միքայէլի նախկին աշակերտը, որ արտասահմանում աւարտել է նկարչութեան դպրոցը և իր անդրանիկ նկարը նուէր է բերել նրան։ Հիացմունք է պատճառում այդ նուէրը Ֆլօրային, որ և բացականչում է. «Ես այսպիսի հրաշալի նկար դեռ չեմ տեսել»։ Միքայէլի սիրտն են խոցում այդ խօսքերը, չարժում են նրա նախանձը, նա զգում է իր ամբողջ յետամնացութիւնը գեղարուեստի մէջ, նա չէ ուզում հաւատալ, որ իր աշակերտի գործի մասին այդպիսի գովասանական խօսքեր է շռայլում Ֆլօրան, որ միշտ իր ականջին փսփսացել է. «Թող նկարչութիւնը, դա մեզ վայել կեանք չի տայ, դա մեզ մի կտոր հաց չի տայ»։ Յուզվում է Միքայէլը. Ֆլօրան նկատում է այդ և հարցնում է. չը լինի թէ Միքայէլը նախանձում է իր աշակերտի փառքին. Միքայէլը բացականչում է. «Այո, ես նախանձում եմ, Ֆլօրա, սակայն բարի նախանձով. ինձ տանջում է այն միտքը, թէ ինչո՞ւ ես այսպէս դարձայ։ Բայց դու, նա, դուք բոլորդ էիք իմ անկման պատճառը»։ Նա հիասթափվում, վերածնվում է, զգում է, որ յանցանք է գործել ծառայութեան մտնելով, որ իր տաղանդը կլանել է ծառայութիւնը, ուստի վճռում է թողնել իր պաշտօնը և առաջվայ կեանքին նուիրվել։ Բայց ահա յուզմունքի նոր աղբիւր։ Միքայէլի տանջանքը կատարեալ է դառնում այն ժամանակ, երբ Միքայէլի ծանօթ կին բժիշկը, տեղեկանալով, որ Միքայէլը թողել է նկարչութիւնը, զարմացած բացականչում է. «Այդ ինչ ես արել Միքայէլ, դու դաւաճանել ես վրձինիդ»։ Եւ այդ խօսքերը ասում է մի կին. բայց չէ որ իր կինը միշտ դրա հակառակն է պնդել։ Եւ ահա երկու կնոջ մէջ մի անդունդ է տեսնում. «Ֆլօրա, որպիսի տարբերութիւն կայ քո և այս կնոջ մէջ—ասում է Միքայէլը։ Ա՜խ, ինչ կը լինէր, եթէ դու էլ դրա նման լինէիր»։ Եւ երբ լսում է իր սիրած կնոջից, որ նա ուզում է այն լինել, ինչ որ Միքայէլն է ցանկանում—այն ժամանակ Թաչճեանը կեանք է առնում. Նա մի րոպէ շնչում է անցեալով. «Ֆլօրա, ես ուզում եմ ապրել, վերածնվել, նոր կեանք ստանալ...» Սակայն խօսքը բերանում է միում և հոգեկան այդ զօրեղ ցնցումները նրան մահվան գիրկն են նետում հէնց այն րօպէին, երբ Վահանը ներս է մտնում հաշտութեան ձեռք մեկնելու։

Պիէսը աւելորդ էֆէկտներ չունի։ Հէնց սկզբից, առաջին գործողութիւնից դուք ենթարկվում էք լուրջ մտածողութեան, մասնակից էք լինում հերոսի դառողութիւններին։

Եթէ պ. Մանուէլեանի նոր պիէսը խաղացվէր կազմակերպված դրամատիքական խմբի կողմից, աջողութիւնը աւելի աչքի ընկնող կը լինէր։

Ինչ երէկվայ խաղին էր վերաբերում, ընդհանրապէս վերցրած բաւարար կարելի է հաշւել։

Պ. Յովհաննիսեանը ամբողջովին ըմբռնել էր տիպը, բայց ափսոս, որ ձայնը դաւաճանում է իրան և հէնց սկզբից սխալ տոն էր վերցրել։

Սիրողների մէջ նկատելու է տ. Ս. Տէր-Ղուկասեանը մօր դերում։ Տիկնոջ խաղի մէջ այնքան պարզութիւն, այնքան բնականութիւն կար, որ հազիւ թէ դրանից աւելին կարելի լինէր սպասել։ Տիպիքական էր և՛ պ. Ան. Քալանթարը պ. Մ-ի դերում, որը մտել էր Միքայէլի ցուցահանդէսը և սակարկելով ուզում էր նրա մի նկարը առնել։

Օր. Ա. Խիթարեանը թոյլ էր Ֆլօրայի դերում։ Օր. Քնարիկը կին բժշկի դերում նորաւարտ գաղափարական մարդու տիպը չը կարողացաւ տալ։ Միջակ էր Միքայէլի հօրեղբօր դերում պ. Ջիժօվ։ Լաւ էր պ. Ստեփանեանը Վահանի դերում։ Մնացածները փչացրին իրանց դերերը։

Դահլիճը կիսով չափ լի էր մարդկանցով։

Երկրորդ գործողութեան և ներկայացման վերջը հեղինակին ծափահարութեամբ մի քանի անգամ բեմ հրաւիրեցին։

Մ. Ղ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Ղշլաղ գիւղ, մարտի 10-ին

«Մշակի» № 27-ի մէջ Ղշլաղ գիւղից Իշխան Միրզաբէկեան ստորագրութիւն կրող մի յօդուած է լոյս տեսել «Մետաքսագործարանները Շուշու գաւառում» վերնագրով։ Յօդուածագիրը ընդհանրապէս խօսում է Շուշու գաւառում գոյութիւն ունեցող մետաքսագործարանների մասին և ապա մանաւորում է՝ շուշեցի պ. Դաւիթ Ներսէսեանի Ղշլաղ գիւղում գոյութիւն ունեցող գործարանի մասին։ Ես, իբրև այս գործարանի կառավարիչ, պարտք եմ համարում պատասխանել այդ յօդուածին։

Յօդուածագիրն ասում է, թէ պ. Ներսէսեանի գործարանում գործաւորները բանում են օրական $13\frac{1}{2}$ ժամ։

Թէ երբ, որ ժամանակին են այդքան բանել, դարձեալ փաստի բացակայութիւն է տիրում, բայց մի քանի խօսք ասենք այս մասին։

Եթէ ենթադրենք, որ բանուորը առաւօտեան գործարան գալու համար, պէտք է զործադրէ ամենաքիչը կէս ժամ, նոյն չափ էլ գործարանից տուն վերադառնալու համար, պլիւս դրա վրա և կէս օրվայ հանգստութեան և ճաշի ժամանակամիջոցը $1\frac{1}{2}$ ժամ, կը լինի ընդամենը $2\frac{1}{2}$ ժամ, եթէ ընդունելու լինենք, որ բանուորը գալիս է գործարան առաւօտեան 6 ժամին և վերադառնում է երեկոյեան 7 ժամին, այդ կը լինի 13 ժամ, դրանից դուրս գալով $2\frac{1}{2}$ ժամ, մնում է $10\frac{1}{2}$ ժամ, որ և պ. Միրզաբէկեանի օրէնքով ցոյց տուած ժամանակամիջոցն է կազմում։ Իսկ եթէ մի փոքր էլ խիստ վերաբերվենք ժամանակի ճշդութեան, այդքան միջոցը միմիայն ամառն է լինում, իսկ տարվայ միւս եղանակներին, օրինակ, ձմեռը՝ աւելի զգալի կերպով աշխատութեան ժամանակամիջոցը կարճ է լինում, այն է առաւօտեան 8 ժամից մինչև երեկոյեան $4\frac{1}{2}$ ժամը, ուրեմն բանում են 7 ժամ. դրան էլ ապացոյց պէտք չէ, քանի որ առանց ճրագի լոյսի գործարանում բանել չեն կարող, իսկ պ. Ներսէսեանի գործարանում ճրագի լոյսի տակ աշխատանք չը կայ. այլ ես ո՞ւր մնաց ըստ պ. Միրզաբէկեանի $13\frac{1}{2}$ ժամ աշխատելը։ Մինչև անգամ անցեալ տարի փորձ փորձեցինք՝ որ ճրագի լոյսով ձմեռը բանեցնենք, այն է առաւօտեան 8 ժամից մինչև երեկոյեան 7 ժամը, բայց ճանապարհների մթութիւնը, ցեխը և առհասարակ գիւղացի գործաւորուհիները ընտելացած չը լինելով ճրագի լոյսով բանելու, այդ մնաց իբրև փորձ։

Յետոյ պարոնը գրում է. «Ռոճիկները այլ ևս փողով չեն տրվում, այդքան չուտ չուտ (!) նրանք, որոնք անյետաձգելի կարիքներ ունեն, կարող են գործարանում բացված խանութից վերցնել իրանց հարկաւոր ապրանքները, որոնք են գլխաւորապէս՝ զանազան չթեղէններ, շաքար, թէյ և այլն, իսկ այդպիսի կարիք չունեցողները իրանց ռոճիկները կը ստանան վեց ամիսը մի անգամ»։

Գործարանին կից, հեռու մի գիւղում, այնպիսի մթերքների պահեստ ունենալը, թէև ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, բայց այդ մասին ևս մի քանի խօսք։

Ղշլաղ գիւղը՝ որտեղ գտնվում է պ. Ներսէսեանի գործարանը, քաղաքից մօտաւորապէս 30 վերստ հեռու լինելով և աղքատ ու փոքրիկ գիւղ լինելով, չունի խանութներ զանազան անհրաժեշտ պիտոյքների, և որպէս զի ամեն մի պատահական չարչի չը կորզէ գոնէ նոյն գործարանի բանուորների հալալ աշխատանքի կոպէկները, հինգ ամսից ի վեր պ. Ներսէսեան գործարանին կից, գործաւորներին աւելի յարմարութիւն տալու համար, բաց է արել զանազան անհրաժեշտ պիտոյքների պահեստ, որտեղից ըստ կամաց և ըստ ցանկութեան կարող են էժան գնով գնել ցանկացողները իրանց համար, բայց ոչ այն գնով, չափով և կշռով և այն ապրանքից՝ ինչ որ վաճառում են գիւղի խանութատէրերը։

Սակայն պ. Միրզաբէկեան փոխանակ փաստերով ցոյց տալու պահեստի վնասակարութիւնը, գոռում, կոչում է. Եթէ պահեստում ապրանքը վաճառվում է թանգ գնով, եթէ վաճառվում է վատը լաւի տեղ, այո, այն ժամանակ իրաւունք ունէր մինչև անգամ դատապարտելու։ Իսկ եթէ փողերը ժամանակին չէ վճարվում, ձգձգվում է՝ պ. Միրզաբէկեան սխալվում է. նա թող մի փոքր համբերատար լինի, որ փողերը իւրաքանչիւր ամիս վճարվում են, աւելացնենք դրա վրա և այն, գիւղական ժողովուրդը լինելով աղքատ, շատ անգամ աշխատանքի չեկած և կամ վարձքից էլ շատ են ստանում իրանց գիւղական հարկերը վճարելու և անհրաժեշտ պիտոյքները մատակարարելու համար և մնում են պարտ, ապա գործարանում աշխատելով վճարում են։

Իսկ թէ վճարը հազիւ է բարձրանում մինչև 30 կոպէկ և իբր թէ 30 կոպէկ վարձ ստանալու համար, պէտք է աշխատել մինչև 12 տարի, այստեղ էլ կամ դիտմամբ և կամ անգիտակցաբար թագցնում է իրողութիւնը և ճշմարտութիւնը։

Ահա ինչպէս։ Պ. Ներսէսեանի Ղշլաղ գիւղում բացած գործարանի 12 տարին հազիւ այս տարի է լրանում։ Չը կայ մի գործաւոր աղջիկ, որ 10 տարի բանած լինի. ամենաշատը բանում են 4-ից 5 տարի և այդ միջոցում իրանց համար վաստակելով զգեստ, արծաթեայ զարդարանք՝ իսկոյն և եթ ամուսնանում են և գործից հեռանում։ Ուրեմն ըստ պ. Միրզաբէկեանի Ղշլաղի գործարանում չը պէտք է լինի անգամ 30 կոպէկ վարձ ստացող գործաւորուհի, բայց ճշդութիւնը այն է, որ կան գործաւորուհիներ, որոնք ստանում են 40-ից 50 կոպէկ վարձ և էլ աւելի։

Ղշլաղ գիւղի հարևան Խնձրստան գիւղում կէս տարի կը լինի, որ դարձեալ գոյութիւն ունի նոյն պ. Ներսէսեանի մի ուրիշ մետաքսէ գործարանը, որտեղ այժմ նորեկ և դեռ բանել չը սովորած գործաւորուհիները ստանում են 30-ական կոպէկ։

Դարձեալ շարունակենք։ Պ. Ներսէսեան Ղշլաղ գիւղում հիմնելով գործարան, չէ խնայել և չէ խնայում ըստ կարողութեան և ըստ արժանոյն վարձատրել բանուորներին, չէ բաւականացել գործարանի միմիայն տեխնիկական մասը կատարելագործելու, այլ և կառավարելու՝ կարգ ու կանոն մտցնելու համար՝ չէ խնայել ուրօպացիներ հրաւիրելու։ Պ. Միրզաբէկեան ասում է, թէ «ուստաբաշին» ճիպոտով զինված գոռոզ անձնաւորութիւն է, որի հայեացքից անգամ դողում են գործաւորուհիները, բայց այդ «ուստաբաշին» մի կրթված, համեստ իտալուհի է, որ իրան յատուկ կանացի քնքշութեամբ հսկում է գործաւորուհիների վրա։

Իսկ թէ գործարանները գիւղերում ինչպիսի ապրուստի օժանդակիչ միջոցներ են, դրա համար աւելորդ է խօսելը։

Ներսէս Արզումանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Յիշեցնում ենք Թիֆլիսի ընթերցողներին, որ այսօր, չորեքշաբթի, մայիսի 14-ին, նշանակված է Թիֆլիսի Հայուհեաց ընկերութեան զբօսանքը Թիֆլիսի ժողովարանի ամառային այգում։ Այդ զբօսանքի եկամուտը պէտք է ծառայէ ընկերութեան դրամական միջոցների աւելացնելուն։ Զբօսանքը խոստանում է գրաւիչ և ուրախ լինել։ Կարա-Մուրզայի խմբի երգեցողութիւնը, հայկական հարսանիքի ներկայացումը, աշուղների երաժշտութեամբ պէտք է հետաքրքրեն թիֆլիսցիներին։

—

Թիֆլիսում ժողովրդական ընթերցանութիւններ կազմակերպող ընկերութեան վարչութիւնը, կատարելով քաղաքային ուպրավայի յանձնարարութիւնը՝ ծանօթացնել Թիֆլիսի ազգաբնակութիւնը Պետերբուրգի հիմնարկութեան 200-ամեայ յօբելեանի հետ, տեղեկութիւն տուեց ուպրավային, որ նա որոշել է ժողովրդական ընթերցանութիւններ կազմել 1) Աւչալեան լսարանում, 2) Հաւլաբարում՝ Մուրաշկօյի թատրոնում և 3) բանտում։ Բայց որովհետև այդ երեք բնակարաններն ևս չեն կարող զետեղել լսողների բաւականաչափ քանակութիւն, մինչ դեռ ցանկալի է, որ ընթերցանութիւնները մատչելի լինեն շատերին, ուստի ընկերութիւնը խնդրում է ուպրավային պայմանաւորվել Թիֆլիսի ցիրկի վարչութեան հետ, որ վերջինս կիրակի, մայիսի 18-ին, ցիրկի շինութիւնը դնէ ընկերութեան կարգադրութեան տակ։

—

Մօսկվայի դերասանական խմբի վերջին ներկայացումները գրաւել էին հանդիսականների մեծ բազմութիւն դէպի Արտիստական ընկերութեան թատրոնը։ Անհրաժեշտութիւն զգացվեց աթոռներ դնել հասարակութեան համար երաժիշտների մօտ։ Անկասկած խումբը կարող էր դարձեալ մի շաբաթ մնալ և ունենալ լիակատար հասոյթներ, բայց նա վաղօրօք պայմանաւորված էր Բագու գնալու։ Վերջին ներկայացմանը, երեքշաբթի, մայիսի 13-ին, տրվեց իշխան Սումբաթօվի «Ջէնտլմէն» պիեսը, որ ունեցաւ մեծ աջողութիւն։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Մօսկվայի Կայսերական թատրոնի դերասան իշխ. Սումբաթօվ-Իւժին նուիրել է յօգուտ վրաց խմբի հիւանդ դերասան Վ. Ալէքսիեվ-Մեսխիեվի, որը այժմ գտնվում է Վիէննայում, 200 րուբլի։

—

Ֆինանսների մինիստրութեան ուսումնարանական բաժանմունքը տեղեկութիւն տուեց Թիֆլիսի վաճառականների աւագին, թէ ֆինանսների մինիստրի կողմից արգելք չը կայ անուանելու Թիֆլիսի առևտրական ստորնակարգ դպրոցը Ա. Մանթաշեանի անունով։ Մանթաշեան այդ դպրոցի օգտին նուիրել է 50,000 րուբլի։

—

Ուֆա քաղաքում մօտ օրերումս սպանված նահանգապետ Բոգդանօվիչ, ինչպէս հաղորդում են «Рус. Вѣд.» լրագրին, ստացել էր իր կրթութիւնը Պետերբուրգի համալսարանում, մտել էր ծառայութեան արդարադատութեան մինիստրութեան մէջ և 1879 թւին նշանակվել էր Պետերբուրգի նահանգական դատարանի պրօկուրօրի օգնական։ 1887 թւին արդարադատութեան մինիստրութիւնից նա անցաւ ծառայութեան ներքին գործերի մինիստրութիւնը և նշանակվեց Լոմժայի փոխ-նահանգապետ, որտեղից երեք տարուց յետոյ տեղափոխվեց Ռիգա և 1892 թւին նշանակվեց Տօբօլսկի նահանգապետ։ 1896 թւին հանգուցեալը հրաւիրվեց վարելու բանտերի գլխաւոր վարչութեան կառավարչի պաշտօնը և նոյն տարվայ վերջում նշանակվեց Ուֆայի նահանգապետ։ Բոգդանօվիչ կառավարում էր Ուֆայի նահանգը եօթ տարվայ ընթացքում։

—

Ռուս լրագիրների ասելով, Քիշինևի նախկին նահանգապետ Կօնստանտինօվիչ անկարգութիւններից վնասված հրէաների օգտին նուիրեց 10,000 րուբլի։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Տ. Սիրանոյշ իր խմբով մեկնելու է Երևանից մայիսի 13-ին և գնալու է նախ Կարս և ապա Ալէքսանդրօպօլ մի քանի ներկայացումների համար։ Ալէքսանդրօպօլից մայիսի վերջերին խումբը կուղևորվի դէպի Բաթում»։

—

ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Մայիսի 2-ին, վախճանվեց Յովհաննէս քահանայ Թովմասեան, 100 տարեկան մի ծերունի, որ համարեա կէս դար քահանայական պաշտօնի մէջ էր, ութ օր միայն հիւանդ պառկեց և այդ ութ օրվայ ընթացքում, ժողովուրդը անընդհատ այցելում էր ծերունի քահանային, նրա վերջին օրհնութիւնն ստանալու։ Բացի տեղացիներից, շրջակայ գիւղերից էլ էին գալիս ծերունի քահանային տեսնելու. իսկ մեր երկու քահանաները Տէր-Պետրոս և Տէր-Մկրտիչ, ուխտ էին արել միասին ոտք չը դնել մահվան անկողնում պառկած իրանց ընկերոջ անշուք խրճիթը և այդպէս էլ եղաւ, քահանան վախճանվեց և նրանք միայն վազվզեցին թաղելու»։

—

ԹԷՕԴՕՍԻԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 4-ին պ. Տիգրան Նալբանդեան մի համերգ տուեց տեղիս կլուբի դահլիճում, որտեղ նա աջողութեամբ երգեց Չայկօվսկու վերցրած կտորները։ Ծրագրից դուրս երգեց նա հանդիսականների ցանկութեամբ մի քանի ուրիշ ռօմանսներ, որոնց թւում և «Կռունկ» ու «Բաց վարդ» հայերէն երգերը. պ. Նալբանդեանի ձայնը, շատ դուրեկան է, ելևէջները քաղցր և հիանալի է, երբ նա երգում է պիանիսիմօ։ Թէօդօսիայի հայերը, որոնք ամբողջ տարին զուրկ են որ և է էսթետիկական բաւականութիւնից, այդ օրը փայլում էին իրանց բացակայութեամբ հայ երգչի կօնցերտին»։

—

ԵԼԼԷՆԵՆԴՈՐՖ գիւղից (Գանձակի գաւառ) մեզ գրում են. «Մայիսի 11-ին, Ելլէնենդօրֆի հայ գաղութի եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեանի մահվան տարելիցի առիթով։ Պատարագին երգում էր Գանձակի քառաձայն խումբը։ Տեղիս քահանայ Ղազարոս Ենգիբարեանը մի յուզված դամբանականով դրուատեց հանգուցեալի յիշատակը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՌՕՄԻ ՊԱՊԸ ԵՒ ՎԻԼՀԷԼՄ ԿԱՅՍՐԸ

—

Գերմանական կայսրը շատ է սիրում էֆֆէկտներ։ Այն ժամանակ, երբ նրա կեանքի դէմ փորձ կատարեցին Բրեմենում, նա բացարձակ յայտնեց, որ ոչնչից չէ վախենում և դրանից յետոյ գրեթէ ամեն օր առանց թիկնապահների զբօսանք էր կատարում իր ապարանքից դէպի Գրիւնեվալդի անտառը։ Այն ժամանակ, երբ ռամկավարականները Բեռլինի բոլոր քաղաքամասերում բազմամարդ ժողովներ գումարեցին մաքսային սակագինը բարձրացնելու դէմ բողոքելու համար, նա էլ իր զինուորներին հաւաքեց պալատի մօտ գտնվող զինուորանոցում և մի խրոխտ ճառ արտասանեց, ցոյց տալով, որ ինքը պատրաստ է հարկաւոր դէպքում ամեն մի վճռական քայլ անելու։ Այն ժամանակ, երբ պրօֆէսոր Դէլիչ իր «Bibel und Babel» գրուածքով տաք բանակռիւ էր առաջացրել մի կրօնական հարցի վերաբերմամբ, Վիլհէլմ կայսրն էլ մի նամակով հրապարակ մտաւ, որպէս զի ցոյց տայ, թէ ինչպիսի արմատական գաղափարներ ունի կրօնի մասին։

Այո, Վիլհէլմ կայսրը սիրում է էֆֆէկտներ, և այն ոչ միայն ներքին հարցերի, այլ և արտաքին քաղաքականութեան վերաբերմամբ։ Իբրև ապացոյց բաւական է յիշել սրանից մի քանի տարի առաջ դէպի Երուսաղէմ կատարած ճանապարհորդութիւնը, որի շարժառիթն ու նպատակը ո՛չ այնքան կրօնական ջերմեռանդութիւնն էր, որքան արևելքում «անուն» հանելու, թիւրքերի վրա ազդեցութիւն գործելու և դրանով գերմանական հռչակը բարձրացնելու ցանկութիւնը։

Մօտ ժամանակներս դէպի Հռօմ կատարած ճանապարհորդութիւնն էլ գալիս է լրացնելու այդ ապացոյցը։

Դրանից առաջ անգլիական Էդուարդ թագաւորն էլ Հռօմ եկաւ, պապի հետ տեսնվեց, սակայն այդ դէպքը մի առանձին հետաքրքրութիւն չը զարթեցրեց. այդ տեսակցութիւնը խօսակցութեան նիւթ չը տուեց։

Եկաւ Վիլհէլմը և հարցը բոլորովին այլ կերպարանք ստացաւ, պապի հետ տեսակցութիւնը բոլորովին այլ հետևանք ունեցաւ։ Նա այնպիսի փայլով էր շրջապատված, այնպիսի հետաքրքրութեամբ էր նախապատրաստած, որ աննշմարելի մնալ չէր կարող։ Նրա մասին երկար խօսեց և դեռ խօսում է մամուլը։

—«...Վատիկանում պապը դիմաւորեց Վիլհէլմ կայսրին և ջերմագին ողջունեց նրա գալուստը։ Կայսրը յուզմունքից խօսք չէր գտնում պատասխանելու...», գրում է «Germania» լրագիրը։

—«Վիլհէլմ կայսրի տեսակցութիւնը պապի հետ քաղաքական մի խոշոր անցք պէտք է համարել...», աւելացնում է «Münchener Neuest. Nachrichten»։

Իսկ «Post» յայտնի պահպանողական թերթը մի առաջնորդող յօդուածով մատնանիշ է անում այն արդիւնքները, որ գերմանացիները ստանալու են իբրև հետևանք այդ տեսակցութեան։

Կրօնական-վերացական հարցերի հետ չեն կապված այդ արդիւնքները, այլ զուտ նիւթական։ Նրանք շատ մեծ առնչութիւն ունեն Գերմանիայի սօցիալական կեանքի և գաղութային քաղաքականութեան հետ։

Սակայն ընթերցողը գուցէ զարմացած բացականչէ. «մի՞թէ տարօրինակ չէ կապել գերմանացիների սօցիալական կեանքը Վատիկանի հետ, գաղութային քաղաքականութիւնը Հռօմի պապի անուան հետ»։

Այո, դա տարօրինակ է թւում արտաքինից, բայց շատ բնական է, եթէ մի քիչ հեռուն նայենք։ Հարաւային Գերմանիայի ազգաբնակութեան ստուար մեծամասնութիւնը կաթօլիկներ են. ուրեմն արտաքին ջերմեռանդութիւն ցոյց տալով դէպի պապն ու Վատիկանը, կայսրը սիրաշահում—գրաւում է իր կաթօլիկ հպատակներին։ Իսկ դա շատ մեծ արժէք ունի այժմեան պայմաններում, երբ այնպէս բազմացել են տիրող պետական կարգերին հակառակ կուսակցութիւնները։

Գերմանացի կաթօլիկ միսիօնարները գործում են գրեթէ աշխարհի բոլոր ծայրերում և մանաւանդ Չինաստանում, ուրեմն յարգանք ու բարեկամութիւն ցոյց տալով դէպի նրանց հովւապետը—պապը, Վիլհէլմ կայսրը որոշ ազդեցութիւն է ձեռք բերում դրանց վերաբերմամբ։ Իսկ այդ ազդեցութիւնը շատ մեծ դեր կարող է խաղալ հեռաւոր գաղութներում գերմանացիների շահերը պաշտպանելու և հեղինակութիւնը բարձրացնելու խնդրում։

Այդպէս ուրեմն գերմանական կայսրը սիրում է էֆֆէկտներ, բայց միայն անձնական հաճոյքի համար չէ այդ սէրը, այլ նաև պետական շահերի համար։ Ի հարկէ, ինչպէս որ ինքն է հասկանում այդ շահերը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Revue» ամսագրի վերջին համարում ռուս սօցիօլօգ Նովիկով զետեղել է մի յօդուած էլզաս-Լօտարինգիական հարցը խաղաղ ճանապարհով լուծելու հնարաւորութեան մասին։ Նովիկով առաջարկում է այդ դժուար հարցը վճռելու համար՝ միացնել իրար հետ երկպետեան և երեքպետեան դաշնակցութիւնները իրար հետ,—ուրիշ խօսքով՝ կազմել եւրօպական միացեալ-նահանգներ։ Այս միացման նախաձեռնութիւնը, ասում է հեղինակը, պէտք է իր վրա վերցնէ Ֆրանսիան, որովհետև նա միակ պետութիւնն է Եւրօպայում, որ պահանջում է ուրիշի երկրի մի մասը և այս պատճառով կրկին միակը, որ սպառնում է Եւրօպայի խաղաղութեան և արգելք է հանդիսանում ընդհանուր զինաթափութեան Եւրօպայում։ Եթէ միացման այս գաղափարը իրագործվի, բոլոր քաղաքական և տնտեսական դժուարութիւնները իրանք իրանց կոչնչանան։ Միլիտարիստների միջնադարեան հայեացքները, որոնք մինչև այսօր զօրեղ ազդեցութիւն

ունեն մարդկանց մտքերի վրա, [illegible]

—Արտասահմանեան լրագիրները հաղորդում են Բերլինից, որ [illegible]

—Սիբիրից հաղորդում են «Рус. Вѣд.» լրագրին, որ [illegible]

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

12 մայիսի

ՉԵՐՆԻԳՈՎ. [illegible]

ՍԱՄԱՐԱ. [illegible]

ԽԱՐԿՈՎ. [illegible] 25 մարդիկ։

ՌԻԳԱ. [illegible]

ՓԱՐԻԶ. [illegible]

ՍՕՖԻԱ. [illegible]

ՎԻԵՆՆԱ. [illegible]

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. [illegible]

[illegible] մայիսի 13-ին [illegible]

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ՔԵՏՐՈՍ ՀՐ. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԵԳԵԱՆ

Նախկին օրդինատոր «Ս. Պետերբուրգի Աչքաբուժական Հիւանդանոցի»

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Ընդունում է աչքի հիւանդութիւն ունեցողներին ամենայն օր.

Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12

Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7

Հասցէն. Վելիամինօվսկայա փ. տ. № 8։

6—10

Զորեքշաբթի, մայիսի 14-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ

Ցօգուտ Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան տեղի կունենայ

ԶԲՕՍԱՆՔ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌՔՈՎ

[illegible]

I

Վիճակի համերգ—«Զուռ-զիլոսի» երգեր. 1) «Պաղ աղբիւրի մօտ», 2) «Աղջիկ դու սիրուն», 3) «Զուռ-զիլոսին»:

Ժամի 5—6-ը

II

ՀԱՐՄԱՆԵԱԿԱՆ ԳՆԱՑՔ ԳԻՆԼՈՒՄ

Ժամի $7^{1}/_{2}$—$8^{1}/_{2}$

Երգեր ու պարեր.—1) «Մը, նազանի», 2) [illegible], 3) «Հէ՜, լէ՜, լէ՜...»

Կը մասնակցին պ. Գ. Մ. Կարա-Մուրզայի խումբը, Աշուղ-Ջիւանի և մի խումբ սիրողներ. Կը լինի նաև զուռնայ։

[illegible]

Ջբօսանքը կը սկսվի ժամը 3-ին։

Մուտքը հասակաւորների համար 40 կ., իսկ երեխաների և ուսանողների համար 20 կ.

Եթէ եղանակը անձրևային լինի, զբօսանքը կը յետաձգվի միւս օրվան, մայիսի 15-ին։

3—3

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

ՕՐԻՈՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

(Պրօգիմնազիական դասընթացք)

Ս. Վ. ԵՐԿԱՅՆԱԲԱԶՈՒԿ-ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ

Ամառը կուղևորվի Սրբաթումեան և կընդունէ օրիորդներ, որպէս գիշերօթիկ։ 1—4

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ

գրախանութում վաճառվում են՝

Սասուն, Ա. Քալանթարի—20 կ.

Զէյթուն, Հ. Առաքելեանի 20 կ.

Ժամագիրք Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ, կաշեկազմ 2 ր.

Գիրք Սաղմոսաց Դաւթի, կաշեկազմ 80 կ.

Սայաթ-Նովայի երգերը 50 կ.

Ռուսաց պանդուխտ Յովհան 15 կ.

Հայ աշուղներ, Լեոնեանի 30 կ.

Քեարամի և Ասլիի հէք. Աշըղ-Ջիւանու 60 կ.

Աշըղ-Ղարիբի հէք. համդ. երգ., Ջիւանու 40 կ.

Շահ Իսմայիլի 30 կ.

Մէլիք-Շահի հէքիաթը 25 կ.

Ասմանի և Զէյջանի 25 կ.

Քնար Ջիւանու, ա. հատոր 50 կ.

Քեօռ-օղլու հէքիաթը, Գիզիր-օղլու և Պօլիբէկի հետ պատահած անցքերը—40 կ.

Աշուղ-Ազատի հէք., Մաչկումեանցի—40 կ.

Դահար Միրզա և Զօրաբ-խանումի հէք. 30 կ.

Մարօյի ալբոմը, Մ. Մարիկեանցի 20 կ.

Կեղծաւոր դար, Թարգ. Մ. վարդապետի 25 կ.

Տաղեր և խաղեր, ժողովրդական երգեր և պար-երգեր 60 կ.

Ծիծաղի տոպրակ և անեկդօտ., Շահազիզի 50 կ.

Հայ ժողովրդական հէքիաթներ, Նաւասարդեանի 50 կ.

Հայ աշուղներ, Գ. Ախվերդեանցի, ընտիր թղթի վրա տպած 1 ր. 50 կ.

Ս. Երգեցողութիւնք առաւօտեան 20 կ.

Անձայն կիթառ. երգիչ Խայաթու 55 կ.

Հազարան-Բլբուլ, Յար. Թումանեանի 30 կ.

Մելիք-Բէգլար և Մելիք-Իւսուֆ, նոյնի 30 կ.

Թագաւոր Լուսի և Սեթե հովիւ, Հայկունու 25 կ.

Մոքոս, ժողովրդական վէպ. 25 կ.

Սամէլ Հովիկ և Հուռթուլիկ 10 կ.

Նահապետ Քուչակի դիւանը, հրատ. Ա. Չոպանեան 1 ր. 50 կ.

Առիւծաձև Մհեր, ազգային դիւցազնական պօէմա, Բալասեանի 25 կ.

Ռոստոմ և Սալման հէքիաթ Բալաս. 25 կ.

Քուչուկ Նահապետի երգերը, Յ. Թադէոսեան 15 կ.

Դիմել.—Книж. магаз. „Гуттенбергъ" д. Лалаева, Дворцовая, Галустяну. Վերադիրով գրքեր կուղարկվին նրանց, որոնցից կը ստացվի կանխավճար։ Գրախանութի հետ գործ ունեցողներին խնդրում ենք, ամեն մի պատուէրի ժամանակ յայտնել իրանց մանրամասն հասցէն։ 2—3

● **ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԼԱԲՕՐԱՏՕՐԻԱ** ●

Գ. Փ Ա Ս Տ Ր Մ Ա Ճ Ե Ա Ն Ի

Դօկտոր քիմիական գիտութիւնների

Ընդունում է ամեն տեսակ նիւթերի և հանքերի անալիզներ (որակական և քանակական)։

Հանքերի մանրամասն ուսումնասիրութիւններ և հետախուզութիւններ։

Դիմել հետևեալ հասցէին. Докторъ Г. Пастермаджіанъ. Вельяминовская ул., 19. ТИФЛИСЪ. 1—10

ՀԱՅ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԴՊՐՈՑ

Լ Օ Զ Ա Ն, Զ Ո Ի Ց Ե Ր Ի Ա

Երկրորդ տարի

(16-րդ ամսամէջն սկսեալ. ձմեռուան վերամսեային դասերը կը սկսին սեպտ. $^{1}/_{14}$-ին)

Արեւելեան կամ հայկական դպրոցը կընդունի 10-էն 20 տարեկան աշակերտներ, որոնք, կուսայ, ծնողներու բաղձանքին համեմատ, գիտական, գրական, առևտրական կամ արդիւնաբերական առողջ ու հիմնաւոր կրթութիւն՝ ներդաշնակօրէն և սերտ կերպով միացած ազգային հիմնական դաստիարակութեան հետ։ Մեր հայ սաներուն կուսանդենք, և այս՛ ա ռ ա ն ց ո ւ և է մ ա ս ն ա ւ ո ր վ ճ ա ր ո ւ մ ի, հայոց լեզու (ուսաւհայ և տաճկահայ բարբառ), մատենագրութիւն հայոց (հին և նոր), հայոց պատմութիւն և այլն. Ռուսահայ աշակերտները կարող են նաև ուսանել ռուսաց լեզուն։

Դպրոցիս տարեթուչակը, հակառակ իր ընծայած բազմաթիւ իրական առաւելութիւններուն, անօրինակ կերպով չափաւոր է։—Ընտանեկան կեանք։—Դպրոցիս յայտագիրը ամեն ուզողի կը ղրկուի։

Տնօրէն՝ Մ. Նալբանդեան, դօկտ. գիտութեանց՝ պրիվատ-դոցենտ

1) Longeraie, Lausanne, Suisse 15—27

Թիֆլիսի Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

Ի շարս այլ հրատարակութիւնների, վաճառվում են հայերէն հետևեալ նոր գրքերը.

ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ Ա., Մայրերը, մեր կեանքից վերցրած պատկեր, Թիֆլիս 1903 թ. գ, 15 կ.

ԱՅՎԱԶԵԱՆ Բ., Սև յաղթանակ, վէպիկ, Թիֆլիս, 1903 թ. գ. 25 կ.

ԽՍԱՅԵԱՆ Յ., Կեանքի ռօմանից, վէպիկ, Թիֆլիս, 1903 թ. գ. 25 կ.

ԹԱՌԱՅԵԱՆ Ս. դօկ. փիլ., Շիլլեր, Բանաստեղծ-իդէալիստ, պատկերազարդ, շքեղ հրատարակութիւն, ընտիր թղթի վրա, Պետր. 1903 թ. գ. 1 ր. 50 կ., փառակազմ 2 ր. 50 կ.

ՄԵԼԻՔ-ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ Կ., Վաղի մշակութիւն, դիւղատնտեսական, պատկերազարդ, Թիֆլիս, 1902 թ. գ. 1 ր.

ՇԱՀԱԶԻԶԵԱՆ Սմբ., Մի քանի խօսք իմ ընթերցողներին, Մոսկվ. 1903 թ. գ. 60 կ.

ՇԱՀՐԻԱՐ, Ջհուդ-Քուչան, վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Թիֆլիս, 1902 թ. գ. 1 ր.

ՊՌՕՇԵԱՆ Պ., Յունօն, վիպակ, Թիֆլիս, 1901 թ. գ. 1 ր.

ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ, Բ., Ժողոված Թուաբանական խնդիրների և օրինակների տարրական դասընթացք ա. մ. Շուշի, 1902 թ. գ. 35 կ.

ՐԱՖՖԻ, Սամուէլ, պատմական վէպ, բ. տիպ, Վիեննա, գ. 3 ր. 50 կ.։ Ծախվում են նաև միւս հեղինակութիւնները։

ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ, Հայոց թեմական հոգևոր դպրոցների նախագիծը գ. 1 ր.։

Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (Կ.) 3—3

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„ՆԱԴԵԺԴԱ"

ծովային, գետային և ցամաքային ապահովագրութեան, ապրանքների տեղափոխութեան և գոյքերը կրակից ապահովագրելու համար։

ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1847 ԹՒԻՆ

Հիմնական դրամագլուխը . . . . . . **1,650,000** րուբլի

Պահեստի դրամագլուխը . . . . . . **2,664,808** »

I. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ.

Աւելի քան 800 գործակալութիւններ եւրօպական Ռուսաստանի, Կովկասի, Միջին Ասիայի, Սիբիրի եւ Հեռաւոր Արևելքի բոլոր նշանաւոր տեղերում, նոյնպէս եւ ներկայացուցիչներ արտասահմանի գլխաւոր քաղաքներում։

Տեղափոխութիւն ամեն տեսակ բեռների եւ իրերի, որոնց ընդունելութիւնը եւ յանձնումը կատարվում է թէ տանը եւ թէ պահեստներում ու խանութներում։

Յանձնումն բեռների ուղարկվողների կողմից առաջարկված պայմաններով (վերադիր ճանապարհի ծախսի ուղարկողների, դրամի փոխադրութիւն (переводъ) բեռները յանձնելու տեղը հասցնելու համար եւ այլն)։

Տեղափոխութիւն բեռների արտօնեալ պայմաններով առաջման տեղերում՝ ապահովագրելով նրանց պահեստներում, որի համար շատ կէտերում կան ընդարձակ պահեստներ, յատկապէս բեռներ պահելու համար։

II. Ն Ա Ւ Ա Գ Ն Ա Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Սեփական մարդատար, ապրանքատար եւ ձգող շոգենաւեր, ծովային եւ գետային նաւեր (70 հատ)։

Բեռնակիր եւ մարդատար նաւերի պարբերական հաղորդակցութիւն Վոլգա գետի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Ռիբինսկից մինչեւ Աստրախան եւ Կասպից ծովի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Աստրախանից մինչեւ Պարսկաստանի ափերը։

Ամենաքնդարձակ պահեստներ Նիժնիում (սեփական նաւամատոյցի վրա), Աստրախանում, Բաքւում եւ Կրասնօվօդսկում։

Բեռները անընդհատաբար ուղարկելու համար ընկերութեան շոգենաւագնացութիւնը համաձայնութիւն է կապել երկաթուղիների հետ։ Այն ապրանքների տեղափոխութեան համար, որոնք ուղարկվում են Ռուսաստանից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Ռուսաստան, գոյութիւն ունի ուղղակի, բացառիկ արտօնութիւններով, համաձայնութիւն Պարսկական ապահովագրական եւ տեղափոխութեան ընկերութեան հետ։

III. Ա Պ Ա Հ Ո Վ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն Գ Ո Ր Ծ Ե Ր։

ա) Ապահովագրութիւն բեռների, որոնք տեղափոխվում են թէ ցամաքային և թէ ջրային ճանապարհներով (ծովերով և գետերով)։

բ) Ապահովագրութիւն կրակից ամեն տեսակ գոյքերի։

գ) Ապահովագրութիւն ամեն տեսակ դժբաղդ դէպքերից ճանապարհին ամեն տեսակ նաւերի, շոգենաւերի, տարադասնաւերի, վագոնների և վագոն-ցիստերնների։

դ) Ապահովագրութիւն թանկագին իրերի և արժէքաւոր [illegible], որոնք ուղարկվում են պոստով, ցամաքային և ծովային ճանապարհներով, համաշխարհային պոստային դաշնակցութեան բոլոր կէտերի մէջ։

Ապահովագրութիւններ ընդունվում են ինչպէս վարչութեան, այնպէս էլ ամեն տեղ ընկերութեան բոլոր գործակալութիւնների մէջ։

Բացի տեղափոխութեան պարապող գործակալութիւններից, կրակից ապահովագրելու գործերով մասնաւորապէս զբաղվում են էլի աւելի 350 գործակալութիւններ։

Ս. Պետերբուրգի ընդհանուր ընկերութեան վարչութիւնը գտնվում է Ս. Պետերբուրգում, Ադմիրալտէյսկի պրոսպէկտի վրա, № 10-րորդ տանը։

Լիազօրներ—ծովային շոգենաւագնացութեան համար՝ Բաքւում, գետային շոգենաւագնացութեան համար՝ Նիժնի-Նովգորոդում։

Թիֆլիսի գործակալութիւնը—Դվօրցօվայա փողոցի վրա, վրաց ազնուականների տանը։ Տելեֆոն № 168 (Ն. ռ. Կ.) 75—120